

HERETIK I SANJAR.

U SJEĆANJE NA AKADEMIKA ALEKSANDRA FLAKERA

(BIAŁYSTOK, 24. SRPNJA 1924. – ZAGREB, 25. LISTOPADA 2010.)

Zajedno s roditeljima i starijim bratom Aleksandar Flaker kao sedmogodišnjak dolazi u Zagreb iz Łodża. Otad mu Hrvatska postaje domovina. U Zagrebu završava osnovnu školu i gimnaziju (1934.-1941.), maturira u Senju (1942.), da bi diplomirao na studiju slavistike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1949.). Slobodoumne naravi, u II. svjetskom ratu Flaker se bori na strani hrvatskih antifašista. Odmah po završetku studija zapošljava se kao asistent na Odsjeku za slavenske jezike i književnosti. Već 1954. svojom disertacijom "Pravaštvo i ruska književnost" najavljuje bavljenje hrvatskim, uopće slavenskim, temama u komparaciji s rusistikom. Dvije godine kasnije, do 1957., boravi u Moskvi, na stručnom usavršavanju. Docent postaje 1958, izvanredni profesor 1962. Za profesora emeritusa proglašen je 2002. O profesorovu ugledu svjedoči redovito članstvo u HAZU (od 1991.), kao i članstva u svjetskim akademijama znanosti: bio je izvanredni član Slovenske akademije znanosti i umjetnosti, počasni član Mađarske akademije znanosti te inozemni član Poljske akademije znanosti i umjetnosti. Akademik Flaker je kao gost-profesor boravio i na brojnim sveučilištima u Europi (Konstanz, Graz, Amsterdam, München, Beč, Basel, Innsbruck, Göttingen i Perugia) i u Americi (Yale).

Čitav svoj četrdesetogodišnji plodni radni vijek (1949.-1989.) odradio je na katedri za rusku književnost FF-a u Zagrebu koju je, naslijedivši prof. J. Badalića, izvjesno vrijeme i vodio. Više je puta prof. Flaker obavljao i funkciju pročelnika Odsjeka za slavenske jezike i književnosti. Također je bio jedan od osnivača i predstojnika Zavoda za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Hrvatsku, europsku i svjetsku znanost obogatio je svojim iznimnim stvaralačkim doprinosom, napisavši sedamnaest knjiga i oko osamsto članaka, recenzija, raprava i osvrta s područja ruske i hrvatske, potom i njemačke književnosti, poredbene književnosti i njezine teorije. Njegovi su radovi objavljeni u najprestižnijim znanstvenim zbornicima i časopisima u zemlji i inozemstvu. Članke je, osim na hrvatskom i materinskom poljskom jeziku, Flaker pisao na ruskom, njemačkom, engleskom, talijanskom, češkom, mađarskom... odnosno na svim jezicima kojima se i inače vrsno služio. Najvažnije knjige su mu: *Književne poredbe* (Zagreb, 1968.), *Stilovi i razdoblja* (sa Z. Škrebom, 1964.), *Literaturtheoretische Modelle und kommunikatives System* (s W. Krollom, 1974.), *Modelle der Jeans-Prosa* (1975.), tj. *Proza u trapericama* (1976.), *Novija ruska književnost; povijest svjetske književnosti knj. VII.* (1975.), *Izabrana djela*, PSHK knj. 157/II. (1987.), *Poetika osporavanja* (Zagreb, 1978.), *Ruska avangarda* (1984.), *Novija ruska književnost* (Zagreb, 1975., 1986.), *Stilske formacije* (Zagreb, 1976.), *Nomadi ljepote. Intermedijalne studije* (Zagreb, 1988.), *Riječ, slika, grad* (1995.), *Književne vedute* (Zagreb, 1999.), *Živopisnaja literatura i literaturnaja živopis'* (Moskva, 2008.), *Ruska avangarda 2* (Zagreb, 2009.), *Riječ, slika, grad, rat* (2009.), *Autotopografija 1-2* (Zagreb,

2009.-2010.). Nažalost, izlazak iz tiska drugoga dijela svoje *Autotopografije*, svojevrsne autobiografije – njegove osebujne intimne potrage za izgubljenim vremenom, zbivanjima, ljudima i prostorima – profesor nije doživio. Sastavio je i priredio više antologija i zbornika: *Ruski pripovjedači XIX. stoljeća* (1953., 1961.), *Heretici i sanjari* (1954., 1988.), *Suvremeni ruski pisci I-IV* (1962.-1964.), *Krležin zbornik* (zajedno s Ivom Frangešom, 1964.), *Ruska književna kritika* (1966.), *Sovjetska književnost 1917-1932.* (1967.), *Hrvatska književnost prema evropskim književnostima od narodnog preporoda k našim danima* (s K. Pranjićem, 1970.), *Hrvatska književnost u evropskom kontekstu* (s K. Pranjićem, 1978.).

Akademik Flaker bio je član uredništva uglednih hrvatskih (*Umjetnosti riječi* i *Književna smotra*) i svjetskih časopisa (*Russian Literature*, Amsterdam; *Neohelikon*, Budimpešta i dr.). Pokrenuo je i dvadeset godina vodio, u svijetu jedinstveni, projekt *Pojmovnik ruske avangarde* (kasnije – *Zagrebački pojmovnik kulture 20. stoljeća*) odnosno organizirao niz slavističkih znanstvenih konferencija, što je rezultiralo zbornicima članaka (*Pojmovnik ruske avangarde 1-9*, Zagreb, 1984.-1993., u suuredništvu s D. Ugrešić, kao i *Ludizam*, *Hijerarhija*, *Mistifikacija*, *Parodija*, *Simultanizam*, *Vizualnost*, *Karikatura*, s M. Medarić, J. Užarević, S. Ludvig, J. Vojvodić). Upravo je profesorov ogroman znanstveni ugled i prijateljstvo s kolegama, uz neosporan šarm, pridonio tome da na skupovima ("sastancima") *Pojmovnika* sudjeluju istaknuti svjetski stručnjaci (ne samo rusisti i ne samo filolozi). Prije dvije godine, 2009., dobio je nagradu Kiklop za životno djelo.

S pravom je Flaker bio jedan od najuglednijih europskih poredbenih slavista jer je spadao u same vrhunce moderne književne znanosti. Svakako jedan od najkompletnijih i najkompetentnijih naših znanstvenika uopće, bitno je obilježio drugu polovinu 20. stoljeća u hrvatskoj znanosti o književnosti. Njegova suradnja s profesorima-germanistima Z. Škrebom i V. Žmegačem, kao i s kroatistima I. Frangešom i S. Lasićem, sredinom 1950-ih inicirala je stvaranje zagrebačke stilističke škole, tj. škole znanosti o književnosti. Tijekom pola stoljeća Flaker je aktivan sudionik u radu Hrvatskoga filološkog društva i njegove Sekcije za teoriju književnosti koja je iznjedrila već spomenuti časopis europskoga glasa, *Umjetnost riječi*. Osim s gore navedenim profesorima, objavio je mnogobrojne znanstvene radove i s drugim uvažanim kolegama znanstvenicima: F. Petréom, S. Petrovićem, F. Čalom, kao i s nekim mlađim teoretičarima književnosti i umjetnosti. Pojave i pisci kojima se profesor bavio proučavajući hrvatsku književnost bili su A. Kovačić i starčevićanstvo, A. G. Matoš, M. Krleža, A. Cesarec, A. Šoljan, T. Ujević, I. Slamnig i dr. Objavljivanjem zbornika *Hrvatska književnost prema evropskim književnostima od narodnog preporoda k našim danima* (Zagreb, 1970.) i *Hrvatska književnost u evropskom kontekstu* (Zagreb, 1978.) koji su zajedno uredili A. Flaker i K. Pranjić poredbena kroatistika dobila je snažan zamah. Prema riječima J. Užarevića, Flaker je ostavio nedovršen, iznimno važan, projekt – pisanje povijesti hrvatske književnosti.

Neiscrpnja mladenačka, istraživačkog duha, intelektualno radoznao, lucidan i provokativan, istodobno akribičan i znanstveno sustavan i egzaktan, Flaker je obogatio hrvatsko književnoznanstveno nazivlje mnoštvom novokovanica: od "proze u trapericama", preko "optimalne projekcije", "stilske formacije" i "nomada ljepote", sve do "književnih veduta". Naziv pak koji bi preuzeo od drugih – Lotmanov semiotičko-estetički "model", na primjer – dodatno bi

oplemenio i inovirao, dodavši mu nova značenja i našavši mu nove primjene. Općenito je bio otvoren za sve što je izlazilo iz konvencionalnih, ustaljenih okvira na svim područjima umjetnosti koje je tako umješno znao spajati, osobito u posljednjem periodu života: u književnosti, slikarstvu, glazbi, arhitekturi. Tako je već sredinom 50-ih profesor bio prvi u Hrvatskoj i jedan od prvih u Europi koji je otkrio značenje formalizma i avangarde za europsku književnu znanost, umjetnost i kulturu uopće. Širokih pogleda i interesa, ogromne naobrazbe i naprosto zapanjujuće memorije, i rusku je, kao i hrvatsku književnost (uključujući tekstove, pisce, stilove i razdoblja), sagledavao komparativistički, smještajući ih u širi književnopovijesni i intermedijalni kontekst, nikad ne napustivši imanentan pristup književnom tekstu. Temeljna uloga književnoga teksta u sustavu znanosti o književnosti pritom nije značila strogo isključivanje tekstova ostalih znanosti, kao ni manifestacije ostalih umjetnosti. Dapače: Flakerov pristup znanosti, umjetnosti i kulturi podrazumijevao je posvemašnju dijalogizaciju, polifoničnost i policentričnost, prekoračivanje zadanih granica, samim time i uključivanje svih vidova raznorodnog ljudskog stvaralaštva, promatranje nacionalnog s aspekta internacionalnog, pozivanje na tradiciju i istovremeno njezino preispitivanje i prevredovanje. Zaista, profesor je vladao zadivljujućom količinom podataka i informacija iz mnogih humanističko-društvenih područja, iz godine u godinu ih sve više inkorporirajući u svoje filološke analize. Ležernost kojom je, osobito u razgovorima, iznosio te podatke bila je naprosto fascinantna!

Svi su hrvatski rusisti (zagrebački, zatim zadarski, u prvom redu) direktno ili indirektno izašli ispod skuta njegove "kabanice". Tako sam i ja imala izuzetnu čast i neopisivo zadovoljstvo što je profesor Flaker na preporuku svoje bivše studentice, naše – nažalost prerano pokojne – profesorice, doc. Rister, pristao biti moj mentor i na magisteriju i na doktoratu. U doba bez mobitela, u početku i bez kompjutera, nestrpljivo sam i s velikom strepnjom iščekivala profesorova pisma. Njegove primjedbe na moje radove stizale su ažurno, gusto ispisane finim, čitkim, gotovo djevojačkim rukopisom, i uvijek su bile poticajne i duhovite ("Led je krenuo, gospodo!"). Susretljiv, posuđivao mi je knjige iz vlastite biblioteke i radovao se svakoj imalo neuobičajenijoj razglednici (kakve je i sam slao). Volio je *jazz* i s veseljem prepoznavao istu sklonost u drugih (*rock* mu baš nije bio mio). Feminizam nije trpio, i tu je pokazao za se neobičnu i začudnu uskogrudnost. Bez obzira na profesorovo svojedobno inzistiranje da mu se, poput zagrebačkih kolega, obraćam sa "Saša" i da prijeđemo na *ti*, nikad to nisam mogla učiniti. Ipak su se kolege sa zagrebačkog FF-a sastajali s njim svake srijede, i profesor je u direktnom obraćanju za njih jednostavno bio "Saša", a kad bismo razgovarali o njemu, naš je duhovni i intelektualni otac, kao svaki roditelj, za nas bio i "Saša", i "Flaker", pa i "Floki", često "Šef", "Stari" ili "drug Stari" (naravno, s neizbježnim asocijacijama na ne tako davnu autoritarnu "visoku ličnost" iz zajedničke prošlosti) ... Poblize sam ga upoznala na našim "pojmovničkim" konferencijama i vidjela kako je onako lavlje (neki bi rekli: u skladu sa svojim horoskopskim znakom) dominantan, autoritativan i prepotentan znao biti i djetinje svojeglav, kapriciozan i mrgodan, neugodan i sarkastičan. Nije podnosio servilnost i bojažljivost, ali ni nadmenost i bahatost. Uživao je u putovanjima, u otkrivanju novoga (ljudi, prostora, pojava), u susretima s kolegama, u druženju s njima, razmjenama mišljenja ili raspravama, bilo bez trpeze, još bolje uz nju. Za hedonista (kojemu je posao bio neodvojiv od zabave) bolest

i neminovna smrt bili su nešto što treba ignorirati, nešto što stvara nepotrebno opterećenje, na što ne vrijedi obraćati pažnju, poput nesimpatičnih mu i dosadnih ljudi. Zato je i radio do posljednjeg trenutka, uronjen u sva recentna zbivanja, zainteresirano prateći svu noviju literarnu i sveukupnu kulturnu produkciju, ulažući energiju i strast kao da piše prvi, a ne posljednji tekst, svoj posljednji dragocjeni doprinos nesebično predajući hrvatskoj znanosti o književnosti, znanosti u kojoj čini bitnu, nezaobilaznu sastavnicu.

Zdenka Matek Šmit